

УДК 811.161.3=811.14

**СТАРАЖЫТНАГРЭЧАСКІЯ ЗАПАЗЫЧАННІ КРЫЛАТЫХ СЛОЎ
У СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЕ
(КОЛЬКАСНЫ СКЛАД, ФОРМЫ ЎЖЫВАННЯ І КРЫНІЦЫ ПАХОДЖАННЯ)**

*канд. філал. навук, дац. С. Ф. ІВАНОВА, А. Дз. ЦЕПЛЯКОВА
(Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова)*

Вызначаюцца колькасны склад, формы ўжывання і крыніцы паходжання старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў у сучаснай беларускай літаратурнай мове. Крылатыя словы са старажытнагрэчаскіх крыніц у сучаснай беларускай літаратурнай мове (як і ў іншых еўрапейскіх мовах) ужываюцца ў сваёй арыгінальнай форме толькі ў адзінкавых выпадках. Невялікая колькасць крылатых слоў адначасова ўжываецца як на мове арыгінала, так і на беларускай мове. Асноўная частка – толькі на беларускай мове. Пэўная колькасць старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў, якая трапіла ў беларускую мову праз лацінскую, ужываецца як на лацінскай, так і на беларускай мове або толькі на беларускай. Крыніцы паходжання старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў размяжоўваюцца на адзінкавыя і комплексныя. Адзінкавыя крыніцы дыферэнцыруюцца на першасныя (арыгінальныя) і другасныя (неарыгінальныя – не зафіксаваны). Да першасных крыніц адносяцца літаратурныя (мастацкія, юрыдычныя і філасофскія) тэксты, фальклорныя творы (легенды, паданні, міфы, павер'і і прыказкі), выказванні знакамітых асоб. Комплексныя (дзе і больш) крыніцы прадстаўлены адной дыяхранічнай мадэллю «ўласна старажытнагрэчаскія + няўласна старажытнагрэчаскія» з рознай колькасцю крыніц.

Уводзіны. Крылатыя словы, якія ўжываюцца ў сучаснай беларускай літаратурнай мове, паходзяць як з уласна беларускіх [1], так і з іншамовных крыніц [2, 3]. Пэўная колькасць іншамовных запазычанняў крылатых слоў у беларускай мове трапіла ў яе са старажытнагрэчаскай мовы. Старажытнагрэчаскія запазычанні крылатых слоў у беларускай мове спецыяльна не вывучаліся, акрамя спробы этымалагізацыі асобных адзінак у «Этымалагічным слоўніку фразеалагізмаў» (2004) І. Я. Лепешава [4]. Мэтай артыкула з'яўляецца ўдакладненне колькаснага складу і форм ужывання старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў у сучаснай беларускай літаратурнай мове, вызначэнне і дыферэнцыяцыя крыніц іх паходжання.

1. Колькасны склад старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў. Агульная колькасць старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў у сучаснай беларускай літаратурнай мове (з улікам іх паўтарэнняў у розных тэкставых крыніцах) складае каля 100 адзінак. З іх у этымалагічным слоўніку фразеалагізмаў І. Я. Лепешава [4] зафіксаваны 32 адзінкі. Неапублікаваная калекцыя крылатых слоў, якія ўжываюцца ў сучаснай беларускай літаратурнай мове, сабраная С. Ф. Івановай і Я. Я. Івановым, змяшчае 62 адзінкі [5].

У выніку праведзенага аналізу тэкстаў розных функцыянальных стыляў мы вылучылі шляхам франтальнай выбаркі яшчэ каля 20 адзінак, шырокае ўжыванне якіх у сучаснай беларускай літаратурнай мове пацвярджаецца шматлікімі прыкладамі. Акрамя гэтага, у «Слоўніку беларускіх прыказак» (1996, 2002) І. Я. Лепешава і М. А. Якалцэвіч [6] змешчаны 2 адзінкі, якія з'яўляюцца крылатымі. Адначасова з гэтым сярод тых адзінак, аўтарства якіх не адзначана, на падставе аналізу існуючых лексікаграфічных крыніц [4, 5], можна вылучыць 5 адзінак, якія з'яўляюцца крылатымі. Такім чынам, у гэтым слоўніку змешчана 7 крылатых выразаў.

2. Формы ўжывання старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў. Старажытнагрэчаскія запазычанні крылатых слоў у сучаснай беларускай літаратурнай мове (як і ў іншых еўрапейскіх мовах) ужываюцца ў сваёй арыгінальнай форме толькі ў адзінкавых выпадках, напр.: *Еўрыка!* і *Эўрыка!* (выслоўе матэматыка і механіка Архімеда Сіракузскага, каля 287 – 212 да н. э., якое ён ужыў, калі падчас купання адкрыў закон удзельнай вагі, пра што згадваецца ў трактате рымскага інжынера і дойліда Вітрувія «De architectura libri decem», 9, 215). Невялікая колькасць старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў адначасова ўжываецца як на мове арыгінала, так і на беларускай мове, напр.: *Паньта рэі* або <*Усё цячэ*, > *усё мяняецца* (*змяняецца*) (выслоўе Геракліта Эфескага, каля 520 – 460 да н. э., якое дайшло да нас праз творы Платона і Арыстоцеля) і інш. Асноўная частка старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў ужываецца толькі на беларускай мове, напр.: *Дайце мне кропку апоры, і я перавярну свет* (*зрушу Зямлю*) (<*Δός μοι ποῦ στίλ καί κινῶ τήν γήν* – выслоўе матэматыка і механіка Архімеда Сіракузскага, каля 287 – 212 да н. э., якое ён быццам бы выказаў, адкрыўшы закон рычага) і інш. Акрамя гэтага, пэўная колькасць крылатых слоў са старажытнагрэчаскіх крыніц мае лацінскія эквіваленты, паколькі трапіла ў беларускую мову (як і ў іншыя еўрапейскія мовы) праз лацінскую, напр.: *няпісаны закон* ← *jura non scripta* (<*ἄγραφος νόμος* – выраз паходзіць з законаў Салона, паміж 640 і 635 – каля 599 да н. э., аднаго з грэчаскіх архонтаў, рэфарматара, які, паводле старажытных паданняў, належаў да знакамітых «сямі мудрацоў старажытнасці», пра што згадаў Андакід у адной са сваіх прамой «Περὶ τοῦ μυστηρίου», перакладзенай на лацінскую мову «De mysteriis») і інш. Такія крылатыя словы можна размежаваць на наступныя групы:

1) крылатыя словы са старажытнагрэчаскіх крыніц, што цытаваліся ў тэкстах старажытналацінскіх аўтараў, дзякуючы аўтарытэту якіх гэтыя выразы сталі шырока вядомымі і набылі «крылатасць», напр.: *Дзе добра, там і айчына* (*радзіма*) <*Ubi bene, ibi patria* (<*Πατρίς γάρ ἐστι πᾶσ' ἰν' ἂν πράττη τις εὖ* – выслоўе паходзіць з невядомага верша Сафокла [7, с. 810 – 811; 8, с. 116], які парадыруецца ў камедыі Арыстафана

«Πλοῦτος», 1151, перакладзенай на лацінскую мову «Plutus», і паўторана ў аднайменнай трагедыі Пакувія; але стала крылатым толькі пасля таго, як Цыцэрон перафразаваў варыянт Пакувія ў «Tusculanae disputationes», V, 37, 108: «Itaque ad omnem rationem Teucris vox accommodari potest: **Patria est ubicumque est bene**») і інш. Пры гэтым звесткі аб старажытнагрэчаскіх першакрыніцах часта з'яўляюцца неактуальнымі (або ўвогуле невядомымі) для сучасных носьбітаў беларускай мовы;

2) крылатыя словы са старажытнагрэчаскіх крыніц, якія трапілі ў беларускую мову ў перакладзе на лацінскую (звычайна пры апісанні старажытналацінскімі аўтарамі сітуацый, у якіх вядомыя старажытнагрэчаскія асобы ўжывалі гэтыя выразы), напр.: *Пазнай самога сябе* ← *Nosce te ipsum* (< *Γνωθι σεαυτόν* – выслоўе Фалеса, аднаго з «сямі мудрацоў»), якое, паводле падання, было напісана на франтоне храма Апалона ў Дэльфах, пра што згадваецца ў творы Дыягена Лаэртца «De vitis dogmatis et arophetegmatis eorum qui in philosophia claruerunt», I, 13, 40) і інш.;

3) крылатыя словы са старажытнагрэчаскіх крыніц, якія склаліся на аснове старажытнагрэчаскай міфалогіі і ўпершыню былі ўжыты старажытналацінскімі аўтарамі, дзякуючы чаму сталі шырока вядомымі і набылі «крылатасць», напр.: *яблык разладу* < *malum discordiae* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскага міфа пра багіню разладу Эрыду; стаў крылатым пасля таго, як яго ўжыў рымскі гісторык Юсцін, II – III стст.) і інш.

Крылатыя словы, якія трапілі ў беларускую мову (як і ў іншыя еўрапейскія мовы) праз лацінскую, могуць ужывацца як на лацінскай, так і на беларускай мове або толькі на беларускай. Трэба заўважыць, што некаторыя крылатыя словы са старажытнагрэчаскіх крыніц, якія маюць і лацінскія, і беларускія эквіваленты, могуць ужывацца як на беларускай ці лацінскай мовах, так і на мове арыгінала, напр.: < *Усё цячэ*, > *усё мяняецца* (*змьяняецца*) або *Panta rhei* або *Πάντα ῥεῖ* (выслоўе Геракліта Эфескага, каля 520 – 460 да н. э., якое дайшло да нас праз творы Платона і Арыстоцеля) і інш.

3. Крыніцы паходжання старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў складаюць надзвычай гетэрагенную сукупнасць і таму патрабуюць класіфікацыі. Іх можна размежаваць у першую чаргу, на адзінкавыя і комплексныя.

3.1. Адзінкавыя крыніцы дыферэнцыруюцца на першасныя (арыгінальныя) і другасныя (неарыгінальныя) [9, с. 140 – 141]. Але ў дачыненні да старажытнагрэчаскіх крылатых слоў вылучэнне другасных крыніц не мае сэнсу (або ўвогуле немагчыма), паколькі адсутнічаюць звесткі аб тым, з якіх тэкставых крыніц у сваю чаргу маглі запазычвацца тыя крылатыя выразы.

3.1.1. Першасныя крыніцы паходжання маюць старажытнагрэчаскія запазычання крылатых слоў з уласна грэчаскіх крыніц. Да гэтых крыніц адносяцца літаратурныя тэксты, фальклорныя творы, выказванні знакамітых асоб – гістарычных (дзяржаўных, палітычных, грамадскіх) дзеячаў, філосафаў, вучоных і інш.

3.1.1.1. Літаратурныя крыніцы размяжоўваюцца на творы мастацкай літаратуры, юрыдычныя тэксты, філасофскія творы і інш.:

- **мастацкія творы** (пераважна байкі), напр.: *гадаваць змяю на сваіх грудзях* (выраз склаўся на аснове байкі Эзопа «Селянін і змяя»); *львіная доля* (выраз склаўся на аснове байкі Эзопа «Леў і дзікі асёл») і інш.;

- **юрыдычныя тэксты**, напр.: *няпісаны закон* (выраз паходзіць з законаў Салона, паміж 640 і 635 – каля 599 да н. э., аднаго з грэчаскіх архонтаў, рэфарматара, які, паводле старажытных паданняў, належаў да т. зв. «сямі мудрацоў», пра што згадаў Андакід у адной са сваіх прамоў «Аб містэрыях») і інш.;

- **філасофскія творы**, напр.: *найменшае зло* (Арыстоцель, «Нікамахава этыка», II, 9, 4); *платанічнае каханне* (выраз склаўся на аснове вучэння Платона) і інш.

3.1.1.2. Фальклорныя творы (легенды, паданні, міфы, а таксама павер'і, прыказкі [10, с. 730] і інш.):

- **легенды**¹, напр.: *дары данайцаў* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскай легенды аб Траянскай вайне, у час якой данайцы нібыта ў знак міру падаравалі траянцам вялікага драўлянага каня, унутры якога сталіся лепшыя грэчаскія воіны); *пракрустава ложка* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскай легенды пра разбойніка Пракруста, які лавіў людзей, заводзіў да сябе і ўкладваў у сваю пасцель, і калі ахвяра была даўжэйшая за ложка, Пракруст адсякаў ёй ногі, а калі карацейшая – расцягваў гасця да памеру ложка) і інш.;

- **паданні**², напр.: *секчы гордзіеў вузел* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскага падання пра Аляксандра Македонскага, які расёк мячом забытаны вузел, завязаны царом Фрыгіі Гордзіем на ярме ў якасці сімвала царскай улады) і інш.;

- **міфы**:

• аб стварэнні і пабудове свету, напр.: *кануць у невядомасць (у Лету)* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскага міфа, дзе Лега – рака забыцця ў падземным царстве Аіда, з якой душы тых, хто трапляў на той свет, пілі ваду, адзін глыток якой прымушаў іх забываць зямлю і сваё былое жыццё на ёй) і інш.;

• пра боскі пантэон: пра вярхоўных багоў, напр.: *ежа багоў* (выраз са шматлікіх старажытнагрэчаскіх міфаў пра багоў-алімпійцаў, дзе так называліся амброзія і нектар – духмяная ежа і жыватворны напой багоў) і інш.; пра сярэдніх багоў, напр.: *у абдымкі (абдоймы) Марфея* ісці, пайсці (выраз склаўся

¹ Легенда тут разумецца як вуснае народнае апавяданне, у аснове якога цуд, фантастычны вобраз або ўяўленне, якія ўспрымаюцца апавядальнікам або слухачом як верагодныя, або нават дакладныя [11].

² Паданне тут разумецца як апавяданне, якое змяшчае звесткі аб рэальных асобах і падзеях [12].

на аснове старажытнагрэчаскага міфа пра бога сну Марфея) і інш.; пра ніжэйшых багоў, напр.: *панічны страх* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскага міфа пра бога лясоў і палёў Пана, які валодаў агіднай знешнасцю і жахлівым голасам, якім палохаў войскі ў час бітвы і выпадковых падарожнікаў, наводзіў на іх панічны страх) і інш.; пра тытанаў, напр.: *праметэў агонь* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскіх міфаў пра тытана Праметэя, які выкраў з Алімпа агонь і аддаў людзям, а таксама навучыў іх астраноміі, медыцыне, пісьму, чытанню, вадзіць караблі і інш., за што разлаваны Зеўс загадаў прыкаваць Праметэя да скалы, куды кожную раніцу прылятаў вялізны арол і дзеўб печань прыкутага, якая за ноч вырастала зноў) і інш.;

- пра герояў, напр.: *аўгіевы канюшні (стайні)* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскага міфа пра Геракла, якому спатрэбілася сіла і розум, каб ачысціць вялізныя канюшні элідскага цара Аўгія, што не прыбіраліся трыццаць гадоў: Геракл зрабіў гэта за адзін дзень, перагарадзіўшы плацінай раку Алфей і пусціўшы вадзіць канюшні); *ахілесавы пяты* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскага міфа пра Ахілеса, якога яго маці, марская багіня Фетыда, акнула пасля нараджэння ў свяшчэнную раку Стыкс, каб зрабіць несмяротным, пры гэтым яна трымала яго за пятку, якая засталася адзіным неабароненым месцам, куды ён быў потым смяротна паранены стралой Парыса) і інш.;

- пра жывёл, напр.: *асядаць Пегаса* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскага міфа пра Пегаса – чарадзейнага крылатага каня, які сімвалізаваў паэтычную творчасць) і інш.;

- пра фантастычных істот, напр.: *між (паміж) Сцылай і Харыбдай* (выраз склаўся на аснове старажытнагрэчаскага міфа пра Сцылу і Харыбду, дзвюх пачвар, якія жылі на прыбярэжных скалах па абодва бакі Месінскага праліва і паглыналі мараплаўцаў) і інш.

- **павер'і**, напр.: *лебядзіна песня* (выраз са старажытнагрэчаскага павер'я аб тым, што лебедзь спявае адзін раз у жыцці – перад самай смерцю) і інш.;

- **прыказкі**, напр.: *з мухі зрабіць слана* (выраз паходзіць са старажытнай народнай прыказкі, якую выкарыстаў Лукіян у сатыры «Пахвала мусе», 12) і інш.

3.1.1.3. Выказванні знакамітых асоб – гістарычных (дзяржаўных, палітычных, грамадскіх) дзеячаў, філосафаў, вучоных і інш.:

- **дзяржаўных і палітычных дзеячаў**, напр.: *лаўры стаць не даюць* каго-н., чые-н. каму-н. (выслоўе старажытнагрэчаскага палкаводца V ст. да н.э. Фемістокла, які зайздросціў афінскаму стратэгу Мільціяду, перамогшаму персаў у бітве пры Марафоне ў верасні 490 да н.э., і часта паўтараў «Лаўры Мільціяда не даюць мне спаць», пакуль сам не стаў славытым палкаводцам, пра што згадваецца ў творы старажытнагрэчаскага гісторыка Плутарха «Параўнальныя жыццёпісанні. Фемістокл», III, у творы Цыцэрона «Tusculanae disputationes», IV, 19) і інш.;

- **філосафаў**, напр.: *Двойчы ў адну <і тую ж> раку ўвайсці немагчыма (нельга)* або *Двойчы не ўвайсці ў адну і тую раку* (выслоўе Геракліта Эфэскага, каля 520 – 460 да н.э., пра што згадваецца ў творы Платона «Краціл»); *Усё маё (сваё) нашу з сабой* (выслоўе Біанта, аднаго з «сямі мудрацоў», які пры нападзе персаў пакінуў радзіму без усякай маёмасці, аддаючы перавагу вышэйшым духоўным каштоўнасцям, якія заўсёды заставаліся з ім, пра што згадваецца ў творы Цыцэрона «Paradoxa stoicorum», I, 1, 8) і інш.;

- **вучоных**, напр.: *агнём і мячом* (выраз Гіпакрата, 460 – каля 370 да н.э., пра што згадваецца ў творы Клаўдзіяна «In Eutropium», II, 14); *Што і трэба было даказаць* (фінальнае выслоўе ўсіх матэматычных разваг Эўкліда, III ст. да н.э.) і інш.

3.2. Комплексныя крыніцы паходжання крылатых слоў, запазычаных са старажытнагрэчаскай у беларускую мову – гэта сукупнасць некалькіх крыніц, кожная з якіх з'яўляецца актуальнай для носьбітаў беларускай мовы. У выніку аналізу моўнага матэрыялу вылучана наступная дыяхранічная мадэль комплексных крыніц з рознай колькаснай прадстаўленасцю яе кампанентаў.

Уласна старажытнагрэчаская крыніца + няўласна старажытнагрэчаскія крыніцы, напр.: *Жыццё – барацьба* (выслоўе з трагедыі Эўрыпіда «Ἰκέτιδες», 550 – 551, вядомай з 423 да н.э.; выслоўе з твора Сенекі «Epistolae morales», 96, 5: «Vivere militare est», вядомага з 64 н.э.; выслоўе з лацінскага перакладу Св. Пісання 1546 г. «Biblia sacra vulgatae editionis», Iob, 7, 1: «Militia est vita hominis»; выслоўе М. Лютэра: «Muss der Mensch immer im Streit sein auf der Erden?» [13, с. 409]; выслоўе з трагедыі Вальтэра «Le Fanatisme, ou Mahomet le prophète», 1736: «Ma vie est un combat»); *Маўчанне – знак згоды* (выслоўе з трагедыі Сафокла «Τραχίνια», III, вядомай з 439 да н.э.; выслоўе з твора Сенекі Старэйшага «Controversiae», X, 2, 6: «Silentium videtur confessio»; выслоўе са зводу законаў рымскага звычайнага права «Leges duodecim tabularum», V ст. да н.э.: «Qui tacet – consentire videtur»; выслоўе, змешчанае папай рымскім у 1294 – 1303 гг. Баніфацыем VIII у зборнік папскіх дэкрэтаў і канонаў «Sextus», 1298 – трэцюю частку звода законаў кананічнага права «Corpus iuris canonici») і інш.

Вывады. Агульная колькасць старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў у сучаснай беларускай літаратурнай мове складае каля 100 адзінак. Старажытнагрэчаскія запазычаныя крылатых слоў у сучаснай беларускай літаратурнай мове (як і ў іншых еўрапейскіх мовах) ужываюцца ў сваёй арыгінальнай форме толькі ў адзінкавых выпадках. Невялікая колькасць старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў адначасова ўжываецца як на мове арыгінала, так і на беларускай мове. Асноўная частка старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў ужываецца толькі на беларускай мове. Акрамя гэтага, пэўная колькасць крылатых слоў са старажытнагрэчаскіх крыніц мае лацінскія эквіваленты, паколькі трапіла ў беларускую мову (як і ў іншыя еўрапейскія мовы) праз лацінскую (шляхам цытавання, перакладу і інш.).

Гэтыя крылатыя словы могуць ужывацца як на лацінскай, так і на беларускай мове або толькі на беларускай. Крыніцы паходжання крылатых слоў дыферэнцыруюцца на адзінкавыя і комплексныя. Адзінкавыя крыніцы могуць размяжоўвацца на першасныя (арыгінальныя) і другасныя (неарыгінальныя), але ў дачыненні да старажытнагрэчаскіх крылатых слоў вылучэнне другасных крыніц не мае сэнсу (або ўвогуле немагчыма), таму мэтазгодна лічыць, што ўсе старажытнагрэчаскія запазычаныя крылатыя слоў у беларускай мове паходзяць з уласна старажытнагрэчаскіх (арыгінальных) тэкставых крыніц. Першасныя крыніцы паходжання старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў – гэта літаратурныя тэксты (мастацкія, юрыдычныя, філасофскія творы), фальклорныя тэксты, выказванні знакамітых асоб. Комплексныя крыніцы паходжання крылатых слоў прадстаўлены адной дыяхранічнай мадэллю «ўласна старажытнагрэчаскія + няўласна старажытнагрэчаскія» крыніцы з іх рознай колькасцю. Прапанаваная класіфікацыя крыніц паходжання старажытнагрэчаскіх запазычанняў крылатых слоў у сучаснай беларускай літаратурнай мове з’яўляецца адкрытай і можа ўдакладняцца і дапаўняцца.

ЛІТАРАТУРА

1. Янкоўскі, Ф. Крылатыя словы і афарызмы: (3 беларускіх літаратурных крыніц) / Ф. Янкоўскі. – Мінск: Выд-ва АН БССР, 1960. – 135 с.
2. Крылатыя выразы ў беларускай мове: у 2 ч. / аўт.-склад. С.В. Венедзіктаў [і інш.]. – Магілёў: УА «МДУ імя А.А. Куляшова», 2004. – Ч. 1: 3 іншамоўных (еўрапейскіх і амерыканскіх) крыніц XII – XX стст.: тлумачальны слоўнік / пад рэд. Я.Я. Іванова. – 136 с.
3. Крылатыя выразы ў беларускай мове: у 2 ч. / аўт.-склад. С.В. Венедзіктаў [і інш.]. – Магілёў: УА «МДУ імя А.А. Куляшова», 2006. – Ч. 2: 3 рускамоўных літаратурных і фальклорных крыніц XII – XX стст.: тлумачальны слоўнік / пад рэд. С.Ф. Івановай. – 208 с.
4. Лепешаў, І.Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І.Я. Лепешаў. – Мінск: БелЭн, 2004. – 448 с.
5. Іванова, С.Ф. Крылатыя выразы са старажытнагрэчаскіх крыніц у беларускай мове / С.Ф. Іванова, Я.Я. Іваноў. – Магілёў, 2009. – 60 с. (рукапіс).
6. Лепешаў, І.Я. Слоўнік беларускіх прыказак / І.Я. Лепешаў, М.А. Якалцэвіч. – 2-е выд., дап. – Мінск: Беларуская навука, 2002. – 551 с.
7. Бабичев, Н.Т. Словарь латинских крылатых слов / Н.Т. Бабичев, Я.М. Боровский; под ред. Я.М. Боровского. – М.: ТЕРРА, 1997. – 960 с.
8. Берков, В.П. Большой словарь крылатых слов русского языка / В.П. Берков, В.М. Мокиенко, С.Г. Шулежкова. – М.: Изд-во «Русские словари», ООО «Изд-во Астрель», ООО «Изд-во АСТ», 2000. – 624 с.
9. Цеплякова, А.Дз. Нямецкамоўныя запазычаныя крылатыя слоў у сучаснай беларускай літаратурнай мове (колькасны склад і крыніцы паходжання) / А.Дз. Цеплякова // Веснік МДУ імя А.А. Куляшова. – 2009. – № 1(32). – С. 137 – 143.
10. Іваноў, Я.Я. Крылатыя словы / Я.Я. Іваноў // Беларускі фальклор: энцыклапедыя: у 2 т. – Мінск: БелЭн, 2005. – Т. 1. – С. 729 – 730.
11. Чистов, К.В. Легенда / К.В. Чистов // Большая советская энциклопедия: в 30 т. – 3-е изд. – М.: Сов. энцикл., 1973. – Т. 14. – С. 247.
12. Аникин, В.П. Предание / В.П. Аникин // Большая советская энциклопедия: в 30 т. – 3-е изд. – М.: Сов. энцикл., 1975. – Т. 20. – С. 501.
13. Büchmann, G. Geflügelte Worte. Der Zitatenschatz des deutschen Volkes / G. Büchmann. – 32 Aufl. – Berlin: Haude & Spenersche Verlagsbuchhandlung, 1972. – XVI, 1039 S.

Пасмуніў 04.02.2010

THE ANCIENT GREEK BORROWED WINGED WORDS IN THE MODERN BELARUSIAN LITERARY LANGUAGE (THE AMOUNT, FORMS OF USAGE AND ETYMOLOGICAL SOURCES)

S. IVANOVA, A. TSEPLIAKOVA

The article reveals the amount, forms of usage and sources of the winged words borrowed from ancient Greek into the modern Belarusian literary language. The winged words from the ancient Greek sources in the modern Belarusian literary language (as well as in other European languages) are used in their original form only in some singular cases. Some of these winged words can at the same time be used both in the original language and in the Belarusian one. The main part of them is used in the Belarusian language only. The number of the winged words borrowed from ancient Greek appeared in the Belarusian language through Latin. They are used either in Latin and Belarusian or only in the Belarusian language. The etymological sources of the ancient Greek borrowed winged words can be divided into simple and complex. Simple sources are further subdivided into primary (original) and secondary (not original – are not found). Primary sources comprise the pieces of fiction, judicial and philosophic literature, folklore (legends, myths, superstitions and proverbs), sayings of prominent people. Complex (two or more) sources are represented by one diachronic pattern “proper ancient Greek + Non-ancient Greek” with different number of sources.